

اشهد ان لا اله الا الله
محمد بن عبد الله

۱۱۷۷

دانشگاه قم
دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

بررسی مصونیت والدین در ایراد صدمات جسمانی به فرزندان
در حقوق ایران و انگلستان

استاد راهنما:
دکتر عادل ساریخانی

استاد مشاور:
دکتر محمد علی حاجی ده آبادی

نگارنده:
حسین آهنین جگر

تابستان ۱۳۸۷

۱۱۱۷۷۰

استاد اطلاعات دراز علی بزرگ
تسبیح بزرگ

۱۳۸۸ / ۲ / ۱۴

تاریخ: ۱۳۸۷ / ۷ / ۱۸

شماره: ۲۴۸۱، ۲

پیوست:

برنگ

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قم

۸۴۲۵۲۰۴

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه الشریف»

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد آقای حسین آهنین جگر رسته: حقوق جزا و جرم‌شناسی تحت

عنوان پایان نامه: بررسی مصونیت والدین در ایراد صدمات جسمانی فرزندان در حقوق ایران و انگلیس

با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ ۱۳۸۷/۶/۳۱ تشکیل گردید.

در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره با عدد ۱۹ با حروف (نوزده)

با درجه: عالی (بسیار خوب) - خوب - قابل قبول - دریافت نمود.

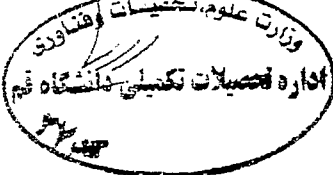
نام و نام خانوادگی	سمت	نام و نام خانوادگی	امضاء
آقای عادل ساریخانی	استاد راهنما	استاد یار	
آقای محمد علی حاجی ده آبادی	استاد مشاور	استاد یار	
آقای ابوالفتح خالقی	استاد ناظر	استاد یار	
آقای جلال الدین قیاسی	استاد ناظر	استاد یار	
آقای مصطفی فضالی	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی	استاد یار	

مدیر امور آموزش و تحصیلات تکمیلی

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده

نام و امضاء:

نام و امضاء:

نشانی:

قم، جاده قدیم اصفهان.

دانشگاه قم

کدپستی: ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱

تلفن: ۲۸۵۳۳۱۱

دورنویس:

معاونت آموزشی ۲۸۵۵۶۸۴

معاونت اداری ۲۸۵۵۶۸۶

معاونت دانشجویی ۲۸۵۵۶۸۸

تقدیریم؛

- به روح پاک و متعالی پدرم که در طول عمر مشقت بار خویش علی رغم بیماری از کوچکترین تلاشی در جهت رفاه ما دریغ نرزد
- و وجود گرانقدر و پر مهر و عطوفت مادرم که در غیاب پدرم جای خالی او را بخوبی برایم پر کرد و در راه تأمین مخارج تحصیل از جان مایه گذاشت
- و تمام کسانی که در حادثه عشق ایستاده می سوزند

تقدیر و تشکر؛

بدون شك هیچ اثر علمی ای بطور شایسته و در شأن به بار نخواهد نشست مگر آنکه راهنمایی و ارشاد ارباب علم و اصحاب فضل توشه راهش باشد. تدوین این پایان نامه نیز از این قاعده مستثنی نبوده است. لذا در اینجا بر خود فرض می دانم که از راهنماییها و ارشادات استاد محترم راهنما آقای دکتر عادل ساریخانی و همچنین زحمات و دلسوزیهای استاد محترم مشاور آقای دکتر محمد علی حاجی ده آبادی کمال تشکر و قدردانی را بنمایم. ضمناً بر خود لازم می دانم که از مساعدتها و همکاریهای بی دریغ و ارزشمند دوست عزیز و فرهیخته ام آقای امیر سماواتی پیروز دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرمشناسی دانشگاه شهید بهشتی تهران، بخصوص در تهیه و برگردان منابع حقوق انگلستان، سپاسگزاری و تشکر نمایم.

چکیده

رویکرد تطبیقی در قبال مقوله مصونیت والدین نسبت به صدمات وارده به فرزندانشان ما را به سمت طرح این مساله بنیادین رهنمون می گرداند که اساساً مبنای پذیرش یا عدم پذیرش مصونیت برای والدین و نیز چارچوبی که در حیطه آن می توان مصونیت را مورد پذیرش قرار داد چیست؟ علی رغم تشتت نظرات فقهی در حقوق ایران، در نهایت می توان مبنای تأدیب را به حسب صلاحدید مؤدب برای مصونیت لحاظ نمود که چارچوب آن نیز، رعایت شرط سلامت فرزند در نظر گرفته شده است. لذا از منظر فقهی مصونیت واجد صبغه ای استثنایی است - البته چنین مبنایی در صدمات مادون قتل مورد پذیرش قرار گرفته - چرا که عمدتاً نظر مشهور فقها در قتل و مصونیت لحاظ شده برای پدر صرفاً مبنایی روایی دارد که حاکی از منزلت و جایگاه پدر و ولایت اوست. به نظر می رسد حقوق ایران نیز بالطبع متأثر از این رویکرد فقهی است و مستندات قانونی نیز موید این مطلب است. از نقطه نظر حقوق انگلستان به حسب آنکه نظام عدالت کیفری رویکردی رفاه گرا و یا سزا گرا را اتخاذ نموده است، گستره مصونیت نوسان پیدا می کند و مبنای مصونیت والدین در رویکرد رفاهی رعایت مصلحت و غبطه فرزند است. حال آنکه در رویکرد سزاگرا مبنای محول صلاحدید مطلق والدین می باشد. بدین سان نگارنده بر آن است که اکتفاء به قدرمتیقن ایجاب می کند تا با پذیرش استثنایی بودن این مقوله، مبنای مصلحت و رعایت غبطه فرزند را ملاک قرار داده و در مقام شک باید با پایبندی به تفسیر مضیق، از تسری دادن آن به غیر از موارد منصوص قانونی در هر دو نظام حقوق کیفری ایران و انگلستان اجتناب گردد.

کلید واژه ها: مصونیت، صدمات جسمانی، تأدیب، سلامت طفل، صلاحدید مؤدب، رویکرد رفاهی، رویکرد

سزاگرا.

فهرست علائم اختصاری

قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا.
اداره حقوقی قوه قضائیه	ا.ح.ق.
قانون مجازات عمومی	ق.م.ع.
قانون مدنی	ق.م.
قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب	ق.آ.د.د.ع.ا.
قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب	ق.ت.د.ع.و.ا.
قانون آیین دادرسی کیفری	ق.آ.د.ک.

فهرست مطالب

موضوع

صفحه

مقدمه.....	۱
الف- تعریف مسأله و سؤالهای اصلی.....	۱
ب) فرضیات.....	۲
ج- ضرورت انجام تحقیق.....	۲
د- روش تحقیق.....	۲
ه- کاربردهای تحقیق.....	۲
و- اهداف تحقیق.....	۲
فصل اول - کلیات (مفاهیم ، پیشینه، مبانی مصونیت والدین در ایراد صدمات جسمانی به فرزندان).....	۳
مبحث اول - مفاهیم.....	۳
گفتار اول - لغوی.....	۳
۱- مصونیت.....	۳
۲- والدین.....	۳
۳- صدمات جسمانی.....	۴
۴- فرزندان.....	۵
گفتار دوم - اصطلاحی.....	۶
۱- مصونیت.....	۶
۲- والدین.....	۸
۳- صدمات جسمانی.....	۱۸
۴- فرزندان.....	۲۲
مبحث دوم - پیشینه صدمات جسمانی والدین علیه فرزندان.....	۲۳
گفتار اول - قوانین باستان و قبل از اسلام.....	۲۳
گفتار دوم - قوانین جدید و پس از اسلام.....	۲۶
۱- ایران.....	۲۶

۲- انگلستان ۲۹

مبحث سوم - مبانی مصونیت والدین در ایراد صدمات جسمانی به فرزندان ۳۱

گفتار اول - حقوق ایران ۳۱

۱- دیدگاههای مختلف راجع به تأدیب (تنیه) ۳۲

۲- مبانی تأدیب در حقوق جزا ۳۵

۳- مصونیت والدین و حدود آن در ایراد صدمات جسمانی فرزندان از منظر فقه و حقوق اسلامی ۴۱

۳-۱- قتل در غیر موارد تأدیب ۴۱

۳-۲- قتل و صدمات مادون آن در مقام تأدیب ۷۰

گفتار دوم - حقوق انگلستان ۸۴

۱- مسوولیت تقلیل یافته ۸۴

۲- اجبار معنوی ۸۹

۳- رویکرد رفاهی یا دفاع تربیت ۹۲

فصل دوم - تحولات حقوق کیفری در مقوله مصونیت والدین نسبت به ایراد صدمات جسمانی به فرزندان ۱۰۲

مبحث اول - حقوق ایران ۱۰۲

گفتار اول - قوانین ماهوی ۱۰۲

۱- قانون مجازات اسلامی ۱۰۲

۲- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان ۱۳۸

۳- قانون مدنی ۱۴۴

گفتار دوم - قوانین شکلی ۱۵۴

۱- دادن حیثیت عمومی به جرم کودک آزاری ۱۵۵

۲- جرم انگاری در راستای اجباری نمودن گزارش دهی کودک آزاری ۱۵۷

۳- مراحل تعقیب و تحقیقات کودک آزاری ۱۶۰

۴- مرحله رسیدگی و صدور حکم کودک آزاری ۱۶۰

۵- مرحله اجرای حکم کودک آزار ۱۶۲

- گفتار سوم- تشریفات و استانداردهای لازم ناظر بر کودک بزه دیده در فرآیند کیفری..... ۱۶۲
- ۱- تشریفات عام ناظر بر کودک بزه دیده در فرآیند کیفری..... ۱۶۲
- ۲- تشریفات خاص ناظر بر کودک بزه دیده در فرآیند کیفری..... ۱۶۴
- مبحث دوم- حقوق انگلستان..... ۱۶۸
- گفتار اول- قوانین ماهوی..... ۱۶۸
- ۱- سقط جنین..... ۱۶۸
- ۲- نوزاد کشی..... ۱۷۵
- گفتار دوم- قوانین شکلی..... ۱۷۸
- ۱- مروری بر سیستم عدالت کیفری صغار در انگلستان..... ۱۷۸
- ۲- دادگاه مجیستریت..... ۱۸۷
- ۳- اطفال در معرض خطر..... ۱۹۷
- ۴- قانون اطفال و افراد جوان ۱۹۶۹..... ۱۹۹
- ۵- احکام و قرارهای دادگاه..... ۲۰۴
- ۶- تقابل جرایم علیه عدالت قضایی با حیثیت عمومی جرایم علیه اطفال..... ۲۰۷
- نتیجه گیری و پیشنهادات..... ۲۱۱
- فهرست منابع و مأخذ:..... ۲۱۷

الف- تعریف مسأله و سوالهای اصلی

در وهله نخست با تأملی بر خاستگاه تأسیس مصونیت والدین در حقوق ایران و انگلستان، نگارنده بر آن است تا از منظر مفهوم شناسی به تبیین مفاهیم حاکم بر این تأسیس حقوقی بپردازد. از جمله این مفاهیم که نقشی حائز اهمیت را در به رسمیت شناسایی چنین مصونیتی ایفا می کنند، می توان به مفهوم مصونیت، حدود و ثغور مصونیت والدین و اساساً چارچوبی که در گستره آن فرزندان و صدمات جسمانی تعریف می شوند، اشاره نمود. بدین سان پس از تحلیلی مفهوم شناختی، نگارنده می کوشد تا در این نوشتار مبانی حقوقی پذیرش یا عدم پذیرش چنین مصونیتی را مورد تحلیل قرار دهد. وانگهی پر واضح است که تحلیل مبانی مصونیت مستلزم طرح رویکرد های حقوقدانی است که از موضع گیریهای مختلف نسبت به این مصونیت اظهار نظر نموده اند. لذا در ادامه دلایل موافقان و مخالفان مورد تأمل قرار خواهد گرفت. سپس نگارنده به مقوله مصادیق جرایمی که خواه در حقوق ایران و خواه در حقوق انگلستان به عنوان طیف غالب جرایمی که از سوی والدین علیه فرزندان ارتکاب می یابند، خواهد پرداخت. نمره چنین بحثی در این نکته نهفته است که گاه مصونیت والدین به تناسب ماهیت جرایم ارتكابی آنان بر علیه فرزندان در حیطه مصونیت مطلق یا نسبی نوسان پیدا می کند. چنین امری بازتاب لزوم بررسی موردی و از منظر مصادیق یابی در خصوص مقوله مصونیت کیفری والدین می باشد. در نهایت نگارنده با بررسی نقاط ضعف و قوت قوانین ایران و انگلستان و نیز تأملی بر رویه قضایی انگلستان با به چالش کشیدن رویکردهای عمدتاً افتراقی این مقننین در قبال مصونیت والدین سعی دارد تا با تأکید بر قوانین ایران و ظرفیت های موجود در حقوق ایران و با الهام از مبانی نوین مصونیت والدین در حقوق انگلستان چشم انداز قابل قبولتری را به عنوان رهنمودی برای مقنن ایرانی در راستای ضابطه مند نمودن چنین مصونیتی در پرتو جرم انگاری یا جرم زدایی حسب مورد، ترسیم نماید. نهایتاً با عنایت به مطالب مذکوره فوق، سوالات ذیل درخور تأمل و بررسی بیشتری می باشند:

۱- مبانی مصونیت والدین در قبال ایراد صدمات نسبت به فرزندان خویش چیست؟

۲- میزان تبعیت قانونگذار از مبانی مذکور در حقوق ایران و انگلستان تا چه اندازه می باشد؟

ب) فرضیات

۱- تربیت صحیح و حفظ مصلحت فرزندان و بالتبع رعایت مصلحت اجتماع، مبانی مصونیت والدین در ایراد صدمات (جسمانی) فرزندان می باشد. در عین حال برخی از مبانی دیگر مانند رعایت جایگاه والدین به عنوان مبانی ذکر شده است.

۲- تبعیت قانونگذار ایران در این زمینه موردی و متشتت و در رویه قضایی انگلستان بسته به نوع حزب حاکم در وضع قوانین، حسب مورد دچار انحراف یا هماهنگی شده است.

ج- ضرورت انجام تحقیق

از یک سو عدم شفافیت رویکرد مقنن ایرانی به مقوله مصونیت والدین و از سوی دیگر اینکه برای مقنن ایرانی گریزی نیست از اینکه قوانین فعلی را با مبانی نوین حاکم بر این مقوله وفق دهد و سیاست کیفری همگونی را در قبال وظایف و اختیارات والدین در حیطه ای که برای آنان مسوولیت کیفری را به دنبال نداشته باشد، اتخاذ نماید.

د- روش تحقیق

روش تحقیق در این نوشتار تحلیلی، توصیفی، تبیینی، مبتنی بر روش مطالعه کتابخانه ای می باشد.

ه- کاربردهای تحقیق

این تحقیق بر آن است تا رهنمودی باشد در جهت بیان مفاهیم بنیادی، گستره مصونیت والدین و در نهایت تشریح راهبردهایی به منظور قانونگذاری در این زمینه با توجه به مبانی و رویکردهای نوین و نیز جهت دهی صحیح به تصمیمات قضایی دادگاهها در خصوص مساله.

و- اهداف تحقیق

تبیین مقوله مصونیت والدین نخست در چارچوب مبانی حقوقی آن و سپس در حیطه قوانین موجود و برقراری تعاملی به نحو مقتضی و تا حد امکان بین رویکردهای مقنن ایران و انگلیس.

فصل اول:

کلیات (مفاهیم، تاریخچه، مبانی)

فصل اول - کلیات (مفاهیم ، پیشینه ، مبانی مصونیت والدین در ایراد صدمات جسمانی به فرزندان)

مبحث اول - مفاهیم

گفتار اول - لغوی

۱- مصونیت^۱

۱-۱- فارسی: از نظر لغوی و در زبان فارسی مصونیت در معانی؛ مصون ماندن، محفوظ بودن، حفظ شدن، مأمون بودن بکار رفته است.^۲

۱-۲- انگلیسی: از نظر لغوی مصونیت به شایستگی و توانایی شخص اطلاق می‌شود که به موجب آن می‌تواند در قبال فرایند معمولی که در برابر اشخاص عادی اعمال می‌گردد به نوعی از امتیاز ویژه‌ای برخوردار شود در واقع این امتیاز که می‌تواند خاستگاه قانونی یا عرفی را دارا باشد عمدتاً طیف خاصی از افراد را به حسب مولفه‌های نسبی یا سببی می‌تواند در برگیرد. بدین سان لغت مصونیت همواره نوعی حمایت از یک گروه خاص را به ذهن متبادر می‌سازد و عمدتاً از لغت *immunity* و یا *Privilege* به عنوان معادل انگلیسی آن در لغت‌نامه‌ها استفاده شده است که به نوعی حاکی از ترادف این دو لغت می‌باشد.^۳

۲- والدین

۲-۱- فارسی: در زبان فارسی اصطلاح والدین در معانی پدر و مادر یا بابا و ماما و همچنین ابوان یا ابوین، باب و مام بکار رفته است.^۴

۲-۲- انگلیسی: والدین عمدتاً به اشخاصی اطلاق می‌گردد که در یک زندگی مشترک بتوان بر آنها عنوان همسر را مترتب نمود که عمدتاً از معادل *Spouse* استفاده می‌شود. بنابراین، نوعی احراز

^۱ - *Immunity*

^۲ - علی‌اکبر دهخدا، لغت‌نامه دهخدا (تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چ دوم، ۱۳۷۷) ج ۱۳، ص ۲۱۰۲۹، همچنین رک: محمد معین، فرهنگ فارسی (تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر، چ هشتم، ۱۳۷۱) ج ۳، ص ۴۱۸۱.

^۳ - *Sally Wehmeier, oxford Advanced Learner Dictionary, Tehran: Jungle Publication, 5th ed,*

1386, P.776.

^۴ - علی‌اکبر دهخدا، پیشین، ج ۱۵، ص ۲۳۱۰۳، همچنین رک: محمد معین، پیشین، ج ۴، ص ۴۹۶۶.

استمرار و تداوم یک زندگی مشترک البته به گونه‌ای که در عرف چنین معنایی را افاده نماید ضروری است به طوری که لفظ پدر^۱ و مادر^۲ بر طرفین این زندگی اطلاق گردد. البته گاهی موارد فرزند خواندگی^۳ نیز مشمول این عنوان قرار می‌گیرد بدین معنا که سرپرستان آنها را تحت شمول همین عنوان قرار می‌دهند.^۴

۳- صدمات جسمانی

۳-۱- فارسی: اصطلاح صدمات جسمانی ترکیبی موصوف و صفتی بوده که لازم است بصورت جداگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد؛

۳-۱-۱- صدمات: این کلمه جمع کلمه صدمه بوده و بصورت متداول صَدْمَه تلفظ می‌کنند که صحیح نمی‌باشد بلکه تلفظ صحیحش صَدْمِه است و به معنی آسیب، ضربت بوده و به صورت ترکیبی در اشکال صدمه خوردن، آسیب خوردن، ضربت زدن و... بکار می‌رود.^۵ در لغت نامه دهخدا در ذیل واژه صدمه معانی، مصیبت، آسیب، گزند، آزار، برکنندگی و... آمده است.^۶

۳-۱-۲- جسمانی: این اصطلاح منسوب به جسم است و جسم به معنی تن، بدن و... بکار رفته و جسمانی یا جسمی در مقابل روحانی استعمال گردیده است.^۷

جسمانی نسبت به جسم بوده یا به عبارتی هر چیز منسوب به جسم است و جسم به معنی تن و پیکر است و جسمانی در مقابل روحانی است.^۸ بنابراین بنا بر آنچه گفته شد اصطلاح صدمات جسمانی را در زبان فارسی، آسیب‌ها یا آزارهایی می‌دانند که بر بدن و پیکر انسان وارد شده و به آن آسیب‌های ظاهری به صورت جزئی یا کلی وارد می‌آورد.

¹-father

²-Mother

³-adopting

⁴-Sally Wehmeier, op. cit, p. 1101.

^۵- محمد معین، پیشین، ج ۲، ص ۲۱۴۲.

^۶- علی اکبر دهخدا، پیشین، ج ۱۰، ص ۱۴۹۰۳.

^۷- محمد معین، پیشین، ج ۱، ص ۱۲۲۹.

^۸- علی اکبر دهخدا، پیشین، ج ۵، ص ۷۷۵۲.

۲-۳- انگلیسی

۱-۲-۳- صدمات: در لغت نامه از لغت *injury* یا *harm* استفاده شده که عمدتاً به معنای صدمه بکار رفته که نسبت به اشخاص یا حیوانات وارد می‌شود و به نوعی متضمن خساراتی به تمامیت جسمانی یا معنوی و یا اموال می‌باشد لذا عمدتاً این کلمه از حیث لغوی در بردارنده انواع لطمات مادی و معنوی می‌باشد!

۲-۲-۳- جسمانی: یکی از دو لغت *Bodily* یا *physical* برای تشخیص جسمانی بودن صدمات وارده استفاده می‌شود و لذا منصرف از لطمات ذهنی می‌باشد. بدین سان آنچه از لغت جسمانی در فرهنگ نامه‌های انگلیسی به ذهن متبادر می‌گردد حاکی از گونه‌ای از صدمات است که تمامیت مادی و فیزیکی شخص را متاثر می‌سازد یعنی لطمات وارده به سلامت جسمانی را در بر می‌گیرد.^۲

بنابر آنچه گفته شد، صدمات جسمانی در حقوق ایران و انگلستان به آسیب‌ها و لطماتی اطلاق می‌گردد که تمامیت مادی (جسمی) و فیزیکی شخص را مورد تهدید و تعرض قرار داده و به آن آسیب‌هایی به شکل جزئی یا کلی وارد می‌سازد.

۴- فرزندان

۱-۴- فارسی: فرزندان جمع فرزند و به معنی ولد، [نسل] است و به پسر و دختر هر دو اطلاق گردیده و در پارسی باستان نیز غالباً به پسر و گاه به دختر اطلاق می‌شد.^۳

فرزند در معانی زاده، ولد (به پسر و دختر هر دو اطلاق می‌شود)، چیزی که از دیگری تولید شده باشد و معانی مختلف دیگر استعمال گردیده است.^۴

۲-۴- انگلیسی: از نظر لغوی افرادی که هنوز به سن بلوغ نرسیده‌اند در حیطه اطفال قرار می‌گیرند و چنانچه طفل را در بستر خانواده ملحوظ نظر قرار دهیم افراد زیر سیزده سال در انگلستان به عنوان

^۱ - sally wehmeier, *OP.cit*, P.800

^۲ - *Ibid*, PP. 159, 1135

^۳ - علی‌اکبر دهخدا، پیشین، ج ۱۱، ص ۱۷۰۶۹.

^۴ - محمد معین، پیشین، ج ۲، ص ۲۵۱۵-۲۵۱۶.

فرزند محسوب می‌شوند اعم از ذکور یا اناث بطوری که هنوز نتوان بر آنها عنوان بزرگسال^۱ را مترتب نمود. حتی از حیث لغوی گستره این لغت به موارد اطفال متولد نشده^۲ نیز تسری پیدا کرده است.^۳

بنا بر آنچه در مورد معنی فرزند در ایران و انگلستان گفتیم، هر چند در حقوق انگلستان همانند ایران فرزند به دختر و پسر هر دو اطلاق می‌گردد و از این حیث تفاوتی بین دو کشور بچشم نمی‌خورد ولی در حقوق ایران به شخص متولد شده از دیگری از لحظه تولد تا هنگام مرگ، فرزند اطلاق گردیده برخلاف انگلستان که اطلاق عنوان فرزند در چارچوب زمانی خاصی (قبل از سیزده سالگی) ممکن بوده و از این حیث قابل تسری به زمان دیگری نمی‌باشد. مطلب دیگری که نباید از نظر دور داشت این است که علی‌رغم اختلاف نظر مطروحه در حقوق ایران در خصوص اطلاق عنوان فرزند به اطفال متولد نشده، در حقوق انگلستان از حیث لغوی گستره لغت فرزند به موارد اطفال متولد نشده نیز تسری پیدا کرده است.

گفتار دوم - اصطلاحی

۱- مصونیت

۱-۱- مصونیت در حقوق ایران: وضع مخصوصی است که دارنده آن از تعرض مخصوصی معاف و محفوظ است.^۴

تعریف دیگری که از مصونیت ارائه شده این است که مصونیت عبارت است از معاف بودن برخی کسان یا مال‌ها یا حال‌ها، از قواعد عامه کشور در امور قضایی یا انتظامی یا مالیاتی و از نظر حقوقی در معانی ذیل استعمال گردیده است:

مصونیت پارلمانی، مصونیت دیپلماتی، مصونیت سیاسی، مصونیت قضایی، مصونیت مأموران قضایی، مصونیت مقام قضایی، مصونیت منزل، مصونیت نمایندگان سیاسی!

^۱ -adult

^۲ -Unborn child

^۳ - Sally wehmeier, op.cit, p.256

^۴ - محمد جعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق (تهران: کتابخانه گنج دانش، چ پانزدهم ۱۳۸۴)، ص ۶۵۷

مصونیتی که در این پایان نامه مدنظر ما می‌باشد، به هیچکدام از معانی هشتگانه فوق اطلاق نمی‌گردد بلکه معنی مدنظر ما از واژه مصونیت، موقعیت و جایگاه خاصی است که دارنده آن [موقعیت] به مناسبت قرار گرفتن در شرایط اوضاع و احوال خاص، از امتیازات ویژه‌ای برخوردار بوده که متعاقب آن در صورت انجام برخی اعمال، از واکنش‌ها و تبعاتی که نسبت به اشخاص دیگر اعمال می‌گردد، معاف و محفوظ می‌باشد.

در معنی دیگری، مصونیت در اصطلاح علم حقوق عبارت است از: معاف بودن از برخی التزامات و واجبات که بازگشت آن به مصونیتی حقوقی در برابر برخی قوانین است که موجب عدم اجرای آن قوانین می‌شود.^۱

۱-۲- مصونیت در حقوق انگلستان

هرگونه معافیت از وظیفه یا مسوولیت که به طیف خاصی از اشخاص اعطا گردد تحت عنوان مصونیت قرار می‌گیرد. در واقع مصونیت‌ها به نوعی حاکی از معاذیر معاف کننده‌ای هستند که گاه می‌تواند وظیفه نهاد شده بر روی شخص را منتفی ساخته و گاه مسوولیت شخص را در قبال فعل یا ترک فعلی که به وی منتسب می‌باشد سلب نماید. بنابراین دو مؤلفه مسوولیت^۳ و وظیفه^۴ در معنای اصطلاحی مصونیت باعث شده تا بتوان مصونیت را امتیاز خاصی تلقی نمود که خصیصه سلبی دارد یعنی یا سالب وظیفه و یا سالب مسوولیت است. همچنین در شبه جرمها^۵ مصونیت گونه‌ای از دفاعیات محسوب شده که مسوولیت شخص را در قبال ارتکاب شبه جرم منتفی می‌سازد. بدین سان دفاع مصونیت نسبت به گروه یا طبقه خاصی^۶ از افراد قابلیت استناد داشته و ناشی از اوضاع و احوال خاصی است که در آن ملاحظات نظم عمومی و یا ملاحظات ناظر به ساز و کارهای حمایتی خاص لحاظ می‌گردد. در واقع باید گفت آنچه از معنای اصطلاحی مصونیت استنباط می‌گردد متضمن دو گونه کلی‌ای از مصونیت است؛ نخست مصونیت‌های اجتماعی که بر مبنای

^۱ - محمد جعفر جعفری لنگرودی، مبسوط در ترمینولوژی حقوق (تهران: کتابخانه گنج دانش، ۱۳۷۸)، ج ۵، ص ۳۳۹۰-۳۳۹۱.

^۲ - قاسم ابراهیمی، مصونیت پارلمانی از نگاه فقه، فصلنامه تخصصی فقه اهل بیت، شماره ۳۰ (۱۳۸۱)، ص ۱۰۹.

^۳ -liability

^۴ -duty

^۵ -torts

^۶ -Certain group or class

نظم عمومی^۱ استوار می‌باشند و دوم، مصونیت‌های حمایتی که بدون در نظر گرفتن مؤلفه‌های انتظامات عمومی ناظر به اشخاصی است که به سبب نوع روابط یا فعالیت‌هایشان نیازمند حمایت‌های ویژه‌ای هستند تا از رهگذر آن بتوانند تعاملات خود را با بهره‌گیری از این تدابیر حمایتی به گونه‌ی مناسبتری ساماندهی کنند که از جمله آنها می‌توان به مصونیت‌های والدین در موارد خاصی اشاره نمود که به اقتضای نوع روابط آنها با فرزندانشان پیش‌بینی گردیده است.^۲

بنا بر آنچه گفتیم مصونیت مورد نظر ما در حقوق ایران و انگلستان که محور مباحث ما در این پژوهش می‌باشد، مصونیت به معنی اخیر است.

۲- والدین

۲-۱- والدین در حقوق ایران

مفهوم اصطلاحی والدین در حقوق ایران از مفهوم لغوی خود که پیشتر به آن اشاره نمودیم چندین دور نشده است و تمام بحوث و اختلاف نظرها پیرامون مصداق والدین و احکام این مصداق‌ها می‌باشد. اصولاً مقصود از والدین که در مواد مختلف قوانین از جمله قوانین جزایی بخصوص بند ۱ ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی بکار رفته است، پدر و مادر طفل است که قانوناً با یکدیگر پیوند زناشویی بسته‌اند. بنابراین نامادری و ناپدری از شمول این ماده خارج‌اند.^۳

ناگفته نماند که در قانون مدنی و برخی قوانین مترقیه دیگر به جای اصطلاح والدین از واژه ابویین استفاده شده است (مواد، ۱۱۶۸، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۵، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹ قانون مدنی).

حال که مقصود از والدین را بیان نمودیم حالتهایی که ممکن است دو یا چند نفر نسبت به یکدیگر والد و فرزند بحساب آیند و شبهاتی را که در برخی از مصداق وجود دارد، بررسی می‌نمائیم:

بطور کلی در حقوق ایران رابطه زن و مرد و به تبع آن ایجاد فرزند یا مشروع و قانونی است و یا نامشروع و غیرقانونی. که هر یک از این دو نوع رابطه شرایط و کیفیات خاصی دارد که باید در هر مورد بطور کامل و دقیق مدنظر قرار گیرد. در نتیجه پس از لحاظ شرایط یا کیفیات گوناگون رابطه

^۱ -Public policy

^۲ - Bryan A. Garner, Black's law dictionary, Tehran: Mizan Publication, 8th ed, 1384, P.765.

^۳ - محمد علی اردبیلی، حقوق جزای عمومی (تهران: نشر میزان ج چهارم ۱۳۸۲)، ج اول، ص ۱۸۱، سعید مدنی (قهفرخی)، کوردک

آزادی در حقوق ایران (تهران: نشر اکنون، ۱۳۸۳)، ص ۳۰۱.

بین زن و مرد و فرزند بوجود آمده یا مشروع است و یا نامشروع. با این حال در حقوق ایران بطور کلی طفل یا فرزند در یکی از صور چهارگانه ذیل متولد می‌شود و در هر صورت احکام خاص خود را خواهد داشت:

۱-۱-۲- شناسایی والدین در صورت تولد کودک از نکاح صحیح

۲-۱-۲- شناسایی والدین در صورت تولد کودک از شبهه

۳-۱-۲- شناسایی والدین در صورت تولد کودک از زنا

۴-۱-۲- شناساس والدین در صورت تولد کودک در نتیجه لقاح مصنوعی^۱

که لازم است در ذیل به شرح تک تک موارد فوق پردازیم:

۱-۱-۲- شناسایی والدین در صورت تولد کودک از نکاح صحیح

در صورتی که فرزند یا طفلی از نکاح صحیح متولد شود، تولد او یا در زمان زوجیت پدر و مادر اوست یا بعد از انحلال زوجیت آنان:

۱-۱-۱-۲- تولد در دوران زوجیت: طفل متولد از نکاح صحیح در دوران زوجیت ملحق به شوهر است، مشروط بر این که از تاریخ نزدیکی تا زمان تولد کمتر از ۶ ماه و بیشتر از ده ماه نگذشته باشد.^۲ (ماده ۱۱۵۸ قانون مدنی)

۲-۱-۱-۲- تولد بعد از انحلال زوجیت: طفل متولد از نکاح صحیح بعد از انحلال زوجیت نیز در دو فرض مورد بررسی قرار می‌گیرد: الف) مادر شوهر نکرده باشد ب) مادر شوهر کرده باشد.

۱-۲-۱-۲- شوهر نکردن مادر: در صورتی که مادر شوهر نکرده باشد و از تاریخ انحلال نکاح تا روز ولادت طفل بیش از ده ماه نگذشته باشد طفل ملحق به شوهر است، مگر آنکه ثابت شود که از تاریخ نزدیکی تا زمان ولادت کمتر از ۶ ماه و بیشتر از ده ماه گذشته است (ماده ۱۱۵۹ قانون مدنی).

۲-۱-۱-۲- شوهر کردن مادر: در صورتی که مادر طفل شوهر کرده باشد، طفل به شوهری ملحق می‌شود که الحاق او به آن شوهر (طبق مواد قانون مدنی) ممکن باشد و در صورتی که الحاق طفل

^۱- نسرین مصفا، کنواسیون حقوق کودک و بهره‌وری از آن در حقوق داخلی ایران (تهران: انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۸۳)، ص ۱۴۸-۱۵۰.

^۲- جهت مطالعه تفصیلی، ر.ک: ناصر کاتوزیان، حقوق مدنی (خانواده) (تهران: شرکت انتشار، ۱۳۷۲)، ج دوم، ص ۵۴-۷۱، سید حسین صفایی، اسدا... امامی، مختصر حقوق خانواده (تهران: نشر میزان، ج هشتم ۱۳۸۴)، ص ۲۷۹-۲۸۶.